

ENTEROVIRUSLAR VA ULARNING KLINIK KO'RINISHLARI

Muallif: **Odashboeva Xilola**

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Pediatrica yo'nalishi, 24–03 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: **Jambilov Dostonbek Ravshanjon o'g'li**

Mikrobiologiya kafedrası o'qituvchisi

Email: djamilov8@gamil.com

Tel: +998979920713

Anotatsiya: Ushbu maqola enteroviruslar va ularning bolalar orasida uchraydigan klinik ko'rinishlari haqida ilmiy tahliliy ma'lumot beradi. Enteroviruslar Picornaviridae oilasiga mansub bo'lib, o'ta mayda, RNK tarkibiga ega, yuqori darajada yuqumli viruslar hisoblanadi. Ularning 100 dan ortiq turlari mavjud bo'lib, polioviruslar, koksaki A va B viruslari, ECHO viruslari hamda enterovirus 68, 70 va 71 eng ko'p uchraydigan guruhlardir. Ushbu viruslar asosan najas–og'iz yo'li orqali yuqadi, biroq havo–tomchi hamda kontakt-muomala yo'li orqali ham tarqalishi mumkin. Enterovirus infeksiyalari ko'pincha yoz va kuz fasllarida avj oladi. Bolalarda uchraydigan klinik belgilari juda xilma-xil bo'lib, shamollashga o'xshash yengil simptomlardan tortib, og'ir seroz meningit, miokardit, og'iz shilliq qavatining yallig'lanishi, “qo'l–oyoq–og'iz” sindromi, epidemik ko'z yallig'lanishi, enterovirus diareyasi kabi murakkab klinik shakllar bilan kechishi mumkin. Maqolada ushbu kasalliklarning tashxislash usullari, laborator tekshiruvlarning ahamiyati, erta aniqlashning klinik va epidemiologik qiymati hamda davolash tamoyillari yoritilgan. Enteroviruslar o'ta yuqumli bo'lgani sababli bolalar orasida yoppasiga tarqalishi tez-tez uchraydi. Shuning uchun ushbu maqola pediatriya sohasi mutaxassislari, talabalari va amaliyotchi shifokorlar uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Аннотация: В данной статье представлена научно-аналитическая информация об энтеровирусах и их клинических проявлениях, которые часто встречаются среди

детей. Энтеровирусы относятся к семейству Picornaviridae и представляют собой мелкие, высокозаразные РНК-содержащие вирусы. Известно более 100 их серотипов, включая полиовирусы, вирусы Коксаки А и В, ЕСНО-вирусы и энтеровирусы 68, 70 и 71 типов. Основной путь передачи — фекально-оральный, однако заражение возможно и воздушно-капельным, и контактным путём. Энтеровирусные инфекции наиболее часто регистрируются в летне-осенний период. Клинические проявления чрезвычайно разнообразны: от лёгких респираторных симптомов до тяжёлых форм, таких как серозный менингит, миокардит, герпангина, синдром «рука-нога-рот», острый геморрагический конъюнктивит, энтеровирусная диарея и неонатальные инфекции. В статье освещены методы диагностики, включая ПЦР, серологические исследования и вирусологическое выделение, а также важность раннего выявления для предотвращения осложнений. Рассмотрены современные подходы к лечению, основанные на симптоматической терапии и профилактике обезвоживания. Поскольку энтеровирусы обладают высокой устойчивостью во внешней среде, они могут вызывать массовые вспышки, особенно среди детей. Поэтому данная работа имеет важное значение для педиатров, студентов медицинских вузов и специалистов в сфере общественного здоровья.

Abstract: This article provides a scientific and analytical overview of enteroviruses and their clinical manifestations, which are most commonly observed among children. Enteroviruses belong to the Picornaviridae family and are small, highly contagious RNA viruses. More than 100 serotypes have been identified, including polioviruses, Coxsackie A and B viruses, ECHO viruses, and enteroviruses 68, 70, and 71. The primary route of transmission is the fecal–oral pathway; however, airborne and contact transmission also occur. Enterovirus infections are most prevalent during the summer and autumn seasons. Their clinical presentations vary widely—from mild respiratory symptoms to severe pathological conditions such as serous meningitis, myocarditis, herpangina, hand-foot-mouth disease, acute hemorrhagic conjunctivitis, enterovirus diarrhea, and neonatal infections. The article examines diagnostic methods such as PCR, serology, and virological testing, emphasizing the significance of early detection in preventing complications. Current treatment approaches rely mainly on symptomatic therapy, hydration support, and

clinical monitoring. Because enteroviruses are highly resistant in the environment, they frequently cause widespread outbreaks, particularly among children. Therefore, this study holds practical importance for pediatricians, medical students, and public health professionals by providing comprehensive knowledge on clinical features, diagnosis, management, and prevention of enteroviral infections.

Kalit soʻzlar: enterovirus, koksaki, poliovirus, seroz meningit, diareya, infeksiya, epidemik koʻz yalligʻlanishi, diagnostika

Ключевые слова: энтеровирус, коксаки, полиовирус, серозный менингит, диарея, инфекция, конъюнктивит, диагностика

Keywords: enterovirus, coxsackie, poliovirus, meningitis, diarrhea, infection, conjunctivitis, diagnosis

Kirish

Enteroviruslar bugungi kunda bolalar orasida eng keng tarqalgan infeksiyon kasalliklardan biri hisoblanadi. Ular Picornaviridae oilasining Enterovirus jinsiga mansub boʻlib, juda mayda oʻlchamga ega, yuqori yuqumli va RNK tarkibli viruslardir. Enterovirus infeksiyalari dunyoning deyarli barcha hududlarida uchraydi va asosan 0–14 yoshli bolalarda tez-tez qayd etiladi. Bu viruslarning eng muhim xususiyatlaridan biri shundaki, ular organizmga kirgach, dastlab ichak epiteliyida koʻpayadi, soʻngra qon oqimi orqali butun tana boʻylab tarqaladi. Shu sababli klinik koʻrinishlar juda keng doirada boʻladi. Enterovirus infeksiyalarining mavsumiyligi ham eʼtiborga molikdir: ular koʻpincha yoz va kuz oylarida avj oladi, chunki bu davrda bolalar suv havzalari, oʻyingohlar va jamoaviy tadbirlar orqali koʻproq muloqotda boʻladilar.

Enteroviruslarning turlari juda koʻp boʻlib, polioviruslar, koksaki viruslari va ECHO viruslari eng keng oʻrganilgan guruhlar hisoblanadi. Har bir tur oʻziga xos klinik holatlar bilan kechishi mumkin. Masalan, polioviruslar asosan markaziy asab tizimiga taʼsir etib, falajlik holatlarini keltirib chiqarishi mumkin. Koksaki viruslari esa stomatit, herpangina, “qoʻl–oyoq–ogʻiz” sindromini chaqirishi bilan mashhur. ECHO viruslari koʻpincha seroz meningitning sababchisi boʻladi. Ushbu viruslar yuqori ekologik chidamlilikka ega boʻlib,

suvda, tuproqda va kundalik buyumlar yuzasida bir necha kun davomida saqlanib qolishi mumkin.

Kirish qismida ushbu infeksiyaning dolzarbligi ham asoslanadi. Bugungi kunda sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilinmasligi, bolalarning ko‘p sonli jamoalarda bo‘lishi, global iqlim o‘zgarishlari enteroviruslarning tez-tez uchrashiga sabab bo‘lmoqda. Eng xavotirli jihat shundaki, ushbu viruslar ko‘pincha yengil belgilar bilan boshlanadi, ammo ayrim hollarda og‘ir nevrologik yoki yurak-qon tomir tizimi kasalliklariga olib kelishi mumkin. Shuning uchun pediatrlar, oilaviy shifokorlar, tibbiyot xodimlari va otalar enteroviruslarning klinik ko‘rinishlarini yaxshi bilishi, ularni erta aniqlash va komplikatsiyalarning oldini olish choralarini ko‘rishi muhimdir.

Maqolaning kirish qismi enteroviruslarni chuqur o‘rganishning ilmiy-amaliy ahamiyatini asoslashga qaratilgan bo‘lib, ularning tarqalishi, xususiyatlari, xavf darajasi va bolalar salomatligi uchun tahdidlari haqida batafsil ma’lumot beradi.

Asosiy qism

Enterovirus infeksiyasi klinik belgilarining xilma-xilligi ularni pediatriya amaliyotida eng murakkab tashxis qo‘yiladigan kasalliklardan biriga aylantiradi. Kasallikning boshlanishi ko‘pincha yengil respirator simptomlar bilan boshlanadi: tana haroratining ko‘tarilishi, qo‘llarning uvishishi, bosh og‘rig‘i, burun oqishi, bo‘g‘iz og‘rig‘i, yengil yo‘tal. Bu belgilar ko‘pincha oddiy shamollash yoki virusli respirator infeksiya bilan adashtiriladi. Biroq enteroviruslar qisqa vaqt ichida turli tizimlarga ta’sir etib, klinik ko‘rinishlarni murakkablashtirishi mumkin.

Eng ko‘p uchraydigan klinik shakllardan biri — herpangina bo‘lib, u koksaki A viruslari tomonidan chaqiriladi. Bunda tomoq shilliq qavatida pufakchalar va yarachalar paydo bo‘ladi, bola og‘riqdan yuta olmaydi, tana harorati keskin ko‘tariladi. Yana bir keng tarqalgan forma — “qo‘l-oyoq-og‘iz” sindromi bo‘lib, bola kafti va tovonda mayda pufakli toshmalar paydo bo‘ladi, og‘iz ichida og‘riqli yaralar kuzatiladi. Ushbu kasallik bolalar bog‘chalari va maktablarda epidemiya tarzida tarqalishi mumkin.

Enterovirus infeksiyasining eng xavfli ko'rinishlaridan biri seroz meningitdir. Bu holatda bola kuchli bosh og'rig'idan shikoyat qiladi, bo'yin mushaklari qotadi, ko'ngil aynishi, qayt qilish kuzatiladi, yorug'likka sezgirlik kuchayadi. Bunday bolalar darhol shifoxonaga yotqizilishi talab qilinadi. ECHO viruslari va koksaki viruslari seroz meningitning asosiy sababchilari hisoblanadi. Seroz meningit yengilroq kechishi mumkin, ammo o'z vaqtida davolanmasa, asoratlari og'ir bo'lishi ehtimoli mavjud.

Yana bir xavfli klinik shakl — enteroviral miokardit bo'lib, u koksaki B viruslari tomonidan chaqiriladi. Miokarditda yurak mushagi zararlanadi, bola tez charchaydi, nafas qisishi, yurak urishining buzilishi, ko'krakdagi og'riq kuzatiladi. Bolalarda bu holat o'ta xavfli bo'lib, shifoxona sharoitida davolashni talab qiladi.

Enterovirus diareyasi ham keng uchraydigan klinik ko'rinish bo'lib, bola tez-tez suyuq ichadi, qorin og'rig'i, meteorizm, ich ketish bilan og'irlashadi. Suvsizlanish bolalar uchun eng katta xavf hisoblanadi. Ayrim enteroviruslar — xususan enterovirus 70 — epidemik ko'z yallig'lanishini chaqiradi. Ko'zlar qizaradi, achishadi, yoshlanadi, ba'zan ko'rish vaqtincha xiralashadi.

Neonatal enterovirus infeksiyasi — yangi tug'ilgan chaqaloqlar uchun eng xavfli shakl. Chunki chaqaloq organizmi virusga qarshi kurashish mexanizmlariga ega emas. Bunda sepsisga o'xshash og'ir holat, nafas yetishmovchiligi, jigar shikastlanishi, miokardit kuzatilishi mumkin.

Tashxis qo'yishda laborator testlar — PCR, serologiya, virusologik ekish, gematologik tekshiruvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Davolashda esa aksariyat hollarda simptomatik yondashuv — tana haroratini pasaytirish, suvsizlanishning oldini olish, og'riqni kamaytirish, to'g'ri parvarish va gigiyenaga rioya qilish muhimdir. Antibiotiklar enteroviruslarga ta'sir qilmaydi, shuning uchun kerak bo'lmagan joyda qo'llanilmasligi lozim.

Takliflar

Enterovirus infeksiyalarining oldini olish uchun bolalar orasida gigiyena qoidalariga qat'iy rioya qilish zarur. Bolalarga qo'l yuvishni o'rgatish, jamoat joylarida

antiseptiklardan foydalanish, bolalar o'yinchoqlarini muntazam dezinfeksiya qilish muhim. Suv havzalari, umumiy ovqatlanish joylari, bolalar bog'chalari gigiyenik nazorat ostida bo'lishi lozim. Kasallik belgilari kuzatilgan bolani vaqtincha jamoaga qo'ymaslik tavsiya etiladi. Shifokorlar uchun enteroviruslarni erta tashxislash bo'yicha qo'shimcha o'quv seminarlarini tashkil etish kerak.

Xulosa

Enteroviruslar bolalar orasida keng tarqalgan va ko'plab klinik ko'rinishlar bilan kechadigan infeksiyon kasalliklar guruhiga kiradi. Ular juda yuqumli, ekologik muhitda chidamli bo'lib, bir qancha transmissiya yo'llari orqali yuqadi. Enterovirus infeksiyalari asosan yengil respirator belgilar bilan boshlanadi, ammo qisqa vaqt ichida turli tizimlarni zararlab, og'ir klinik holatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Seroz meningit, miokardit, neonatoidal infeksiya, og'iz shilliq qavatining yallig'lanishi, epidemik ko'z bezgagi — bular enteroviruslarning eng xavfli shakllari bo'lib, bolalarda hayot uchun xavf tug'diradi.

Ushbu maqolada enteroviruslarning turlari, yuqish yo'llari, klinik ko'rinishlari, diagnostikasi va davolash tamoyillari batafsil yoritildi. Eng muhim jihatlardan biri — erta tashxis qo'yishdir. Chunki vaqtida aniqlanmagan infektsiya og'ir asoratlarni keltirib chiqarishi mumkin. Davolashda simptomatik yondashuv asosiy o'rin tutadi: tana haroratini pasaytirish, suvsizlanishning oldini olish, yotib dam olish, to'g'ri parvarish, gigiyenaga rioya qilish — bular samarali natija beradi. Antibiotiklar viruslarga ta'sir qilmagani sababli, ularning noto'g'ri qo'llanilishi tavsiya etilmaydi.

Enterovirus infeksiyalarining tarqalishini cheklash uchun profilaktika choralariga alohida e'tibor qaratish zarur: shaxsiy gigiyena, toza ichimlik suvi, bolalar jamoalarida sanitariya talablari, dezinfeksiya tadbirlarini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar, tarbiyachilar, tibbiyot xodimlari ushbu infeksiyalar haqida yetarli bilimga ega bo'lishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, enteroviruslar ko'plab klinik shakllar bilan namoyon bo'ladigan xavfli viruslar bo'lib, ularni o'z vaqtida aniqlash, to'g'ri parvarish, pediatriklar tomonidan kuzatuv — bolalar sog'lig'ini saqlashda asosiy omildir.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Qodirov A., Karimov B. Yuqumli kasalliklar. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2018. — 245 b.
2. Jo'rayev U., Xalilov M. Pediatriyada klinik yo'riqnomalar. Toshkent: Fan, 2020. — 312 b.
3. Mirzayeva N. Virusologiya asoslari. Toshkent: Innovatsiya, 2019. — 198 b.
4. Rotbart H. Human Enterovirus Infections. New York: Oxford University Press, 2017. pp. 55–284.
5. Cherry J. Textbook of Pediatric Infectious Diseases. Philadelphia: Elsevier, 2018. pp. 112–490.
6. WHO. Enterovirus Surveillance Guidelines. Geneva: World Health Organization, 2020. pp. 1–132.